

ks. dr hab. Grzegorz Godawa, prof. UPJPII

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie • <https://ror.org/0583g9182>

<https://orcid.org/0000-0002-2283-3965>

Fenomen bliskości międzyludzkiej jako inspiracja refleksji naukowej

Fenomen to niezwykle, wyjątkowe zjawisko, pewien krótkotrwały proces lub chwilowy stan czy zdarzenie. Oznacza „to, co się zjawia” lub „to, co się pokazuje” (gr. *phainomenon*; *phaino* – pojawiać się). Fenomenem jest to, co podmiotowi poznania jawi się bezpośrednio i naocznie, zarówno poprzez doświadczenie zmysłowe, jak i w formie spostrzeżeń wewnętrznych. W tym znaczeniu zjawisko, podobnie jak każdy fakt empiryczny, może stanowić punkt wyjścia badań naukowych. Fenomen nabiera jednak pełnego sensu dopiero wtedy, gdy zostaje odniesiony do czegoś trwałego i niezmiennego.

Odniesienie pojęcia fenomenu do bliskości międzyludzkiej podkreśla złożoność tego zjawiska. Bliskość zawiera w sobie dynamizm intensywnych relacji międzyosobowych, pełnych zachwyty i ciepła, a jednocześnie bywa nadwrażliwa, nietrwała czy kapryśna. Podobnie jak efemeryczny *content* mediów społecznościowych, bliskość może być ograniczona czasowo lub samistnie zanikać. Ma do tego prawo, skoro jest fenomenem. Gdy jednak bliskość

osadzamy w kontekście międzyosobowym, nabiera ona innego wymiaru. Mówiąc bowiem o bliskości międzyludzkiej, wskazujemy na człowieka rozumianego jako niezmienny byt oraz jako osobę. To odniesienie nadaje bliskości wymiar personalistyczny, aksjologiczny i etyczny. Bliskość międzyludzka jawi się więc jako fenomen, który ubogaca relacje międzyosobowe, nadając im treść, intensywność i barwy, a jednocześnie zobowiązuje do zachowania zasad więziotwórczych.

W niniejszym rozdziale zostaną przedstawione antropologiczne i aksjologiczne aspekty bliskości międzyludzkiej, a także zaakcentowana zostanie konieczność interdyscyplinarnego podejścia w jej interpretacji. Rozważania ukazać bliskie relacje międzyludzkie budowane poprzez łączenie pozornych przeciwieństw oraz zwrócić uwagę na znaczenie osadzenia badań na temat fenomenu bliskości w praktyce jej wdrażania.

Antropologiczne podstawy bliskości międzyludzkiej

Bliskość międzyludzka jest pojęciem, które sprawia, że potrzebujemy skierować analizy ku podstawowym założeniom. Należą do nich antropologiczne podstawy relacji społecznych. W rozważaniach na temat bliskości międzyosobowej niezbędne jest ukazanie, czym i kim jest osoba ludzka i jakie treści zawarte są w jej definicji. Na te pytania trafnej odpowiedzi udziela Marian Nowak, gdy stwierdza, że „osoba jest istnieniem uformowanym na podstawach wewnętrzności, zdeterminowanym przez ducha i działającym w duchu”¹, oraz że osoba to „ja, tzw. istnienie uformowane, wewnętrznie twórcze, jeśli jest w sobie i dysponuje sobą”². Osoba jest zatem istnieniem, które posiada wewnętrzną spójność i dynamizm, ukierunkowany na twórczy rozwój w wolności.

Termin „osoba” w ontologicznym znaczeniu pojawił się po raz pierwszy już w starożytności. Współczesne rozumienie człowieka prezentowane w kulturze w dużym stopniu opiera się na dziedzictwie dwóch odmiennych sposobów postrzegania i opisywania rzeczywistości: platońskiej i arystotelesowskiej. Współczesne prądy myślowe nie są prostym następstwem myśli starożytnych

¹ M. Nowak, *Pedagogika personalistyczna*, w: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, t. 1, Warszawa 2019, s. 502.

² Tamże, s. 502.

filozofów, jednak ich wpływ jest obserwowalny³. Koncepcje Platona i Arystotelesa zostały w ciągu wieków zmodyfikowane i odczytane w nowych kontekstach, zwłaszcza tych związanych z objawieniem biblijnym i nurtami filozofii chrześcijańskiej. Ujęcia te łączyło przekonanie, że słowo „osoba” oznacza najwyższą doskonałość substancji, co pozwala na szukanie w bycie osobowym tego, co najlepiej wyraża człowieka jako osobę⁴.

Współczesnym nurtem zajmującym się koncepcją osoby jest personalizm chrześcijański, który jest zbudowany na metafizyce chrześcijańskiej i antropologii św. Tomasza z Akwinu. Odwołuje się on do boecjańskiej definicji osoby jako jednostkowej substancji natury rozumnej. Humanizm personalistyczny przeciwstawia się współczesnym trendom redukcjonistycznym, które niejednokrotnie zatracają pełnię oglądu osoby ludzkiej⁵.

W odniesieniu do tych założeń w kontekście bliskości warto zauważyć, że w relacjach międzyludzkich ukazuje się jedność osoby, manifestowana w dialogu oraz ludzkich pytaniach i odpowiedziach⁶. Są one stawiane w codziennej praktyce życia społecznego, które jest odpowiedzią na fundamentalną potrzebę człowieka. Jak zauważa Karol Wojtyła, społeczność, grupa i wspólnota nie są człowiekowi tylko dane, lecz stale zadawane. Życie w relacjach wymaga przede wszystkim wzajemnej akceptacji, afirmacji, odpowiedzialności osoby za osobę, wspólnego bytowania oraz współdziałania na rzecz określonej wartości⁷. Głęboka relacja z drugim człowiekiem wyzwala z poczucia osamotnienia, a jednocześnie zapobiega płytkim relacjom, które charakteryzują współczesne życie społeczne. Zdaniem Jana Galarowicza, nieautentyczne bycie z innymi generuje „namiętną i oglupiającą pogoń za mnogością kontaktów”⁸, które nie rozwijają człowieka. Prawdziwa bliskość międzyludzka jawi się jako

³ M. A. Krąpiec, *Osoba ludzka i błędy w jej rozumieniu*, w: *Błąd antropologiczny*, red. A. Maryniarczyk, K. Stępień, Lublin 2003, s. 35.

⁴ Tamże, s. 36.

⁵ G. Godawa, *Integralna wizja człowieka jako fundament kultury i wychowania*, „Analecta Cracoviensia” 2017 nr 49, s. 327.

⁶ K. Chałas, M. Łobacz, *Przymioty osoby ludzkiej. Edukacja aksjologiczna i wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, Lublin 2020, s. 120.

⁷ K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 1994, s. 408.

⁸ J. Galarowicz, *Na ścieżkach prawdy. Wprowadzenie do filozofii*, Kraków 1992, s. 549.

antidotum na spłylenie, zagubienie i osłabienie relacji międzysobowych. W ten sposób osoby mogą się rozwijać, ubogacając się nawzajem.

Aksjologiczny kontekst bliskich relacji międzyludzkich

Zagadnienie relacji międzyludzkich, które są nośnikiem bliskości, inspirowane wielu badaczy. W efekcie można zaobserwować wiele ujęć tego zagadnienia, które przytacza i analizuje Marek Jeziorański⁹. Bazując na tych podejściach, określa on relację jako „przyporządkowanie czegokolwiek czemuśkolwiek ze względu na określony cel. Na tej podstawie można wskazać podstawową strukturę relacji, w której skład będą wchodziły: korelaty relacji, więź (przyporządkowanie) relacji oraz powód jej powstania”¹⁰. Relacja międzyludzka jest zatem względnie trwałym rodzajem wzajemnego ustosunkowania się, czyli rodzajem związku¹¹, który jest nawiązany z potrzeby bliskości. Prostota tego ujęcia relacji nie oznacza łatwości w ich nawiązywaniu i pogłębianiu w nieustannie zmieniającym się społeczeństwie.

Słusznie zauważa Agnieszka Cybal-Michalska, stwierdzając, że „wielowymiarowość i złożoność współczesnej konfiguracji społecznej przyczynia się do trudności w uchwyceniu i jednoznacznym dookreśleniu czynników determinujących zmiany w systemie społecznym oraz teoretycznym opisie społecznego wymiaru bytu ludzkiego”¹². Poszukiwanie determinantów zmian społecznych wymaga wysiłku poszukiwania pierwotnych znaczeń i odniesień. Należą do nich wartości, które według Krystyny Chałas „pełnią funkcję motywacyjną i integracyjną w organizacji życia społecznego. Zaakceptowanie naczelných wartości stanowi podstawowy warunek integracji społecznej (...). Należy je zatem uznać za ogniwo integrujące wspólnoty i grupy społeczne”¹³. Odwoła-

⁹ M. Jeziorański, *Relacja wychowawcza. Rozumienie, modele, propozycja*, Lublin 2022, s. 36–41.

¹⁰ Tamże, s. 41.

¹¹ E. Muszyńska, *Relacje rówieśnicze jako sfera działań wychowawcy klasy szkolnej*, „Wychowanie w Rodzinie” 2020 nr 22(1), s. 114.

¹² A. Cybal-Michalska, *Teoretyczność ustaleń pedagogicznych jako przejaw zaangażowania w przeobrażającą się rzeczywistość społeczną*, w: *Przesilenie. Budujmy lepszy świat w sobie i pomiędzy nami*, red. A. Cybal-Michalska, P. Kostyło, Poznań 2023, s. 21.

¹³ K. Chałas, M. Łobacz, *Przymioty osoby ludzkiej...*, dz. cyt., s. 44.

nie do aksjologicznego wymiaru życia człowieka skłania do poszukiwania sensów i znaczeń funkcjonowania jednostek i społeczeństw. W warunkach współczesnych przemian społeczno-kulturowych refleksja nad aksjologicznym zapleczem bliskości winna odzyskać swoje znaczenie, gdyż jest niezbędna do rozumienia mechanizmów integracji i solidarności społecznej.

Relacja, która aspiruje do głębi i trwałości, wymaga osobistej gotowości do otwartości, a także pewnej zgodności światopoglądowej i etycznej z ładem kulturowym, w którym relacja ta jest osadzona. Stabilizacja stosunku do drugiego człowieka jest „warunkiem ukształtowania adekwatnego własnego poczucia tożsamości i wartości, a te z kolei rzutują na zdolność «bycia w relacjach»»; sprzyjają asertywnej, a zarazem uważnej i otwartej postawie wobec innych”¹⁴. W warunkach, w których system wartości traci stabilność, a normy społeczne ulegają relatywizacji, relacje ulegają spłyceniu, a zaufanie rozproszaniu. Jest ono bowiem dobrem kruchym¹⁵. W efekcie coraz trudniej o doświadczenie bliskości, która nie byłaby zredukowana do emocjonalnej reaktywności. Powrót do pytań o aksjologiczne podstawy wspólnoty staje się więc nie tyle opcją interpretacyjną, ile koniecznością – zarówno w kontekście jakości relacji interpersonalnych, jak i spójności tkanki społecznej jako całości. Do podstawowych wartości zalicza się godność człowieka, jego rozumność, wolność, odpowiedzialność, zdolność do miłości i do transcendencji¹⁶.

Interdyscyplinarne podejście

Bliskość między ludźmi należy do kategorii pojęć o wysokim stopniu złożoności, dlatego adekwatnym podejściem metodologicznym w badaniach nad nią jest perspektywa interdyscyplinarna, oparta na wzajemnym przenikaniu się ustaleń i narzędzi wypracowanych w różnych dziedzinach nauki. Jak za-

¹⁴ J. Herberger, M. Kozłowska, *Relacje interpersonalne z perspektywy psychologii rozwoju człowieka*, „Relacje. Studia z Nauk Społecznych” 2017 nr 4, s. 40.

¹⁵ G. Królik, *Rola zaufania w relacjach interpersonalnych jako determinanta efektywności zespołu*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2015 nr 230, s. 75.

¹⁶ K. Chałas, *Wartości w programie wychowawczym szkoły służące integralnemu rozwojowi i wychowaniu ucznia*, Warszawa 2017, s. 10.

uważa Magda Lejzerowicz, „interdyscyplinarność to zarówno wykraczanie poza daną dyscyplinę, tę, którą reprezentuje badacz, jak i rozpatrywanie określonego tematu z różnych perspektyw”¹⁷. Interdyscyplinarność zakłada zatem otwartość poznawczą i metodologiczną, które wyrażają się w szerokim spektrum ujmowania zagadnień. Danuta Opozda podkreśla, iż w podejściu interdyscyplinarnym „nie chodzi jedynie o wykorzystanie istniejących zasobów wiedzy, lecz o model pracy zespołowej. Prowadzone badania mają służyć rozwiązaniu określonego problemu badawczego, który należy do klasy problemów interdyscyplinarnych”¹⁸. Refleksja nad bliskością nie ogranicza się więc do opisu relacji interpersonalnych, lecz obejmuje również ich aksjologiczne, społeczne, emocjonalne i kulturowe uwarunkowania. Refleksja ta jest także budowaniem na doświadczeniu badaczy i praktyków zaangażowanych w różne formy relacji społecznych.

Bliskość ma charakter uniwersalny, a jednocześnie jest zakorzeniona w osobistym doświadczeniu konkretnego człowieka. Jest konstytuowana zarówno przez jednostkową wrażliwość, jak i przez normy kulturowe oraz modele komunikacji społecznej. O jej realności decyduje jakość obecności uważnej, otwartej i wzajemnie respektującej. Sama obecność drugiego człowieka, zwłaszcza nacechowana empatią i zaangażowaniem, może być źródłem dobra przeżywanego wspólnie, wynikającego z gotowości do współuczestniczenia we wzajemnym rozumieniu się i współdziałaniu¹⁹.

Fenomen bliskości domaga się zatem ujęcia, które pozwoli uchwycić jej wielowymiarowość – od strukturalnych ram relacji społecznych, przez indywidualne kompetencje emocjonalne i komunikacyjne, po egzystencjalną głębię spotkania z Innym. Psychologia dostarcza narzędzi do analizy więzi i stylów przywiązania, filozofia – języka zdolnego do refleksji nad podmiotowością i relacyjnością, pedagogika – rozpoznaje znaczenie obecności wychowawczej, natomiast socjologia bada mechanizmy normatywne kształtujące oczekiwania

¹⁷ M. Lejzerowicz, *Potrzeba interdyscyplinarności?*, „Kultura i Społeczeństwo” 2009 nr 4, s. 146.

¹⁸ D. Opozda, *Interdyscyplinarność i intradyscyplinarność w pedagogice rodziny*, „Paedagogia Christiana” 2014 nr 34(2), s. 172.

¹⁹ Z. Uchnast, *Empatia jako postawa egzystencjalna*, „Roczniki Filozoficzne” 1996 nr 44(4), s. 49.

i wzorce bliskości. W dyskursie o bliskości teologia podkreśla relację z osobowym Bogiem. Każda z tych dziedzin wnosi do niego własną perspektywę, co wzbogaca rozumienie zjawiska. Tym samym bliskość międzyludzka jawi się jako obiekt badań wymagający intelektualnej otwartości i gotowości do dialogu w perspektywie integracji paradygmatów.

Łączenie pozornych przeciwieństw

Zrozumienie i opisanie fenomenu bliskości międzyludzkiej wymaga otwarcia na różnorodność ludzkiego doświadczenia – zwykle niejednorodnego, nierzadko pozornie sprzecznego, a jednak skupionego wokół fundamentalnej potrzeby bycia w relacji z innymi²⁰. Chodzi tu o kontinuum relacji, które jak zauważa Paul Ricoeur, jest wpisane w jej istotę: „«Oddalenie» zachowane jest w obrębie «bliskości». Zobaczyć podobne to tyle, co ujrzyć tożsamość mimo odmienności i poprzez nią. Owo napięcie między tożsamością i odmiennością charakteryzuje logiczną strukturę podobieństwa”²¹. Bliskie relacje międzyosobowe łączą więc w sobie zachwyt intensywną obecnością z potrzebą osadzenia jej w ramach trwalszych niż same emocje.

Jan Twardowski, analizując bliskość międzyludzką w sposób poetycki, w wierszu pt. *Bliscy i oddaleni* pisze:

(...) bliscy i oddaleni jakby stali w lustrze
 piszą do siebie listy gorące i zimne
 rozchodzą się jak w śmiechu porzucone kwiaty
 by nie wiedzieć do końca czemu tak się stało
 (...) są i tacy co się na zawsze kochają
 i dopiero dlatego nie mogą być razem
 jak bażanty co nigdy nie chodzą parami²².

²⁰ M. Kornaszewska-Polak, *Przywiązanie i osamotnienie w bliskich relacjach*, „Roczniki Pedagogiczne” 2015 nr 7(3), s. 26.

²¹ P. Ricoeur, *Proces metaforyczny jako poznanie, wyobrażenie i odczuwanie*, „Pamiętnik Literacki: Czasopismo Kwartalne Poświęcone Historii i Krytyce Literatury Polskiej” 1984 nr 75(2), s. 275.

²² J. Twardowski, *Jak tęcza co sobą nie zajmuje miejsca. Wybór wierszy*, Warszawa 1997, s. 154.

Podmiot liryczny zauważa, że bliskość międzyludzka charakteryzuje się w dużym stopniu spontanicznością, nieprzewidywalnością i ryzykiem. Jednocześnie łączy elementy oparte na emocjonalnym rezonansie, natychmiastowej reakcji afektywnej i intuicyjnym porozumieniu z oddaleniem zapewniającym dystans niezbędny do przeżycia długotrwałej relacji. Bez spontaniczności, emocji i zachwyty nie sposób nawiązać głębokich więzi międzysobowych. Jednak brak osadzenia w wartościach, normach społecznych i zobowiązaniach może prowadzić do rozpadu więzi. Ugruntowanie bliskości w strukturach prawnych, moralnych i kulturowych umożliwia funkcjonowanie relacji w kontekście zmiennych warunków społecznych i emocjonalnych.

Przykładem takiego ujęcia paradoksów więzi międzyludzkich jest analiza prawnego wymiaru bliskości. Prawo bowiem w szerokim zakresie odnosi się do relacji interpersonalnych. Marlena Drapalska-Grochowicz zauważa, że kategoria bliskości w polskim prawie objawia się najczęściej w dwóch postaciach: w bliskości formalnej (instytucjonalnej) i bliskości materialnej (faktycznej)²³. Pierwsza z nich wyraża się w bezpośrednich odniesieniach ustawodawcy do kategorii „bliskości” przez wyrażne wyliczenie osób uznawanych przez niego za bliskie. Joanna Haberko zwraca uwagę na fakt, że przepisy prawa cywilnego wielokrotnie posługują się pojęciem osoby bliskiej, osoby najbliższej czy najbliższego członka rodziny. Jednak ani Kodeks cywilny, ani Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie definiują wskazanych pojęć. Czyni to Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, a w zakresie spółdzielczych stosunków mieszkaniowych – Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych²⁴.

W pierwszej z wymienionych ustaw użyte jest pojęcie osoby bliskiej, którą jest małżonek, krewny do drugiego stopnia lub powinowaty do drugiego stopnia w linii prostej, przedstawiciel ustawowy, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu lub osoba wskazana przez pacjenta²⁵. Osoby bliskie mogą korzy-

²³ M. Drapalska-Grochowicz, *Bliskość czy obcość, czyli o relacjach międzyludzkich w dobie nowych technologii*, w: *Prawo a nowe technologie*, red. S. Tkacz, Z. Tobor, Katowice 2019, s. 28.

²⁴ J. Haberko, *Pojęcie osoby bliskiej w prawie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2011 nr 20(3), s. 65.

²⁵ Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Dz.U.2023.1545, art. 3.

stać z przysługujących im praw, między innymi z prawa do obecności przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych²⁶. W świetle ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych osoba bliska to zstępny, wstępny, rodzeństwo, dzieci rodzeństwa, małżonek, osoba przysposabiająca i przysposobiona oraz osoba, która pozostaje faktycznie we wspólnym pożyciu²⁷. Przepisy zawierające uprawnienia osób bliskich mają zastosowanie zwłaszcza w razie wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu²⁸.

W polskim Kodeksie karnym ustawodawca posługuje się pojęciem osoby najbliższej. Jest nią małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu²⁹. Wstępny to matka, ojciec, babcia czy dziadek, a zstępny to dziecko, wnuczek, prawnuczek, rodzeństwo (brat czy siostra), także przyrodni. Osoby pozostające we wspólnym pożyciu to partner/partnerka, czyli osoby, które prowadzą wspólnie gospodarstwo domowe, ale nie wstąpiły w związek małżeński³⁰.

Można przyjąć za Drapalską-Grochowicz, że „źródłem bliskości formalnej są kategorie pokrewieństwa, powinowactwa oraz relacje faktyczne. Bliskość w tym kontekście jawi się jako termin specjalistyczny, stworzony dla określonych celów ustawodawcy. Katalogi zdefiniowanej bliskości opierają się na swoistym domniemaniu istnienia więzi, która wcale nie musi istnieć. Ustawodawca, normując bliskość formalną, wskazuje jedno z możliwych źródeł bliskości – więzy rodzinne, przyznając im szczególny status, niezależnie od ich realnego wymiaru”³¹.

Formalne ujęcie więzi międzyludzkich uzupełnia bliskość materialna. Obejmuje ona relacje interpersonalne, które uznaje się za ważne w życiu człowieka. Bliskość materialna jest wartością, z perspektywy której istotne znaczenie ma faktyczny, rzeczywisty wymiar więzi. Obejmuje więc także przypadki

²⁶ Tamże, art. 21.1.

²⁷ Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, Dz.U.2023.0.438, art. 2, p. 5.

²⁸ Tamże, art. 15.

²⁹ Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r. nr 88, poz. 553 ze zm., art. 115, p. 11.

³⁰ Ministerstwo Sprawiedliwości, *Kto jest osobą najbliższą?*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/1-kto-jest-osoba-najblizsza>, [dostęp: 10.04.2025].

³¹ M. Drapalska-Grochowicz, *Bliskość czy obcość...*, dz. cyt, s. 29.

bliskości niezdefiniowanej, wymagającej interpretacji pojęć stosowanych w prawie. Szczególnym stykiem bliskości formalnej i materialnej jest orzecznictwo w sprawach rodzinnych, w którym bliskość (utracona lub przerwana) jest wartością, dobrem osobistym niezależnym od formalnych relacji. Świadczy o tym kontekst bólu i cierpienia w przypadku przerwanej więzi³². Na gruncie prawa cywilnego i procedury karnej formalne znaczenie pojęcia bliskości ma węższy zakres zastosowania niż ten, który wynika z jego potocznego znaczenia i interpretacji.

Jak pokazała skrótowa analiza obecności bliskości w odniesieniu do polskich regulacji prawnych, bliskość międzyludzka jest zagadnieniem, które łączy w sobie wiele cech życia jednostek i społeczności. Przez te złożone doświadczenia bliskość utrwala się i pogłębia, a niekiedy słabnie, by znów nabrać znaczenia.

Synergia teorii i praktyki

Alicja Żywczok, odnosząc się do relacji teorii nauki i praktyki życia społecznego, zauważa, że idea równoważności teorii i praktyki koncentruje uwagę nie na współzawodnictwie, lecz na współdziałaniu teoretyków i praktyków w podejmowanym trudzie na rzecz budowania „ludzkiego” świata³³. Paradygmat łączący teorię z praktyką, choć nie przez wszystkich przyjmowany, jest istotnym postulatem wynikającym z namysłu nad istotą bliskości międzyludzkiej. Pokreślenie znaczenia teorii, a jednocześnie docenienie praktycznego aspektu tego ważnego wymiaru życia społecznego ukierunkowuje działania stron zaangażowanych na rzecz budowania świata przestrzeni relacji społecznych.

Wracając do myśli autorki, można potwierdzić prawdziwość jej spostrzeżenia: „Prawdziwi praktycy to z pewnością nie ci, którzy niepewnie poruszają się po dorobku nauki i, drogą prób i błędów, dochodzą ostatecznie do przyzwoitych rezultatów praktycznych. To także nie te osoby, które „wyważają

³² Tamże, s. 30.

³³ A. Żywczok, *Interakcje między teorią a praktyką w problematyce badawczej pedagogiki ogólnej – studium kulturowej autonomii nauki*, „Przegląd Pedagogiczny” 2010 nr 2(9), s. 25.

otwarte drzwi”, nie znając upowszechnionych już koncepcji teoretycznych. Prawdziwy praktyk nie zbagatelizuje żadnej teorii, żadnego prądu intelektualnego, nie zaprezentuje wiedzy przedawnionej, ale wprawdzie zweryfikuje ją w swoim życiu. To także pomysłowy kontynuator wysiłku wielu teoretyków, pasjonat wiedzy i doświadczenia. Dobry praktyk to z pewnością nieprzeciętny teoretyk”³⁴.

W świetle przytoczonych słów fenomen bliskości międzyludzkiej jawi się jako konstrukt, który wymaga rzetelnej refleksji naukowej, osadzonej w doświadczeniu codziennego życia indywidualnego i społecznego. Otwartość praktyki na teorię uznaje potrzebę nieustannego sprawdzania, czy i w jakiej mierze służy ona dobru osoby³⁵. Dobro to należy do podstawowych ukierunkowań relacji międzyludzkich. Charakterystyka praktyka, który jest wyposażony w bogaty zasób wiedzy, budzi refleksję, że zapotrzebowanie społeczne na tego typu pracowników jest bardzo duże. Jednocześnie istnieją wysokie oczekiwania wobec naukowców, którzy nie bagatelizują praktyki, lecz w niej uczestniczą.

Łączenie wiedzy teoretycznej i praktyki ma szczególne znaczenie w dążeniu do bliskości interpersonalnej w świecie zdominowanym przez technologię, przyspieszenie tempa życia i atomizację społeczną. Osoby zaangażowane w budowanie bliskich relacji stają się niejako uczestnikami eksperymentu społecznego, którego celem jest poszukiwanie form komunikacji opartych na autentyczności, empatii i odpowiedzialności. Te cechy, choć mają wymiar aksjologiczny, powinny być również analizowane w kategoriach strukturalnych i funkcjonalnych, jako elementy konstytuujące trwałe więzi społeczne. Z tego względu warto spojrzeć na fenomen bliskości międzyludzkiej jako na element pedagogii bliskości, rozumianej jako praktyczny sposób osiągania celów związanych z budowaniem bliskości³⁶.

Zasadny jest zatem wgląd w teorię i doświadczenia poszczególnych osób, jak i grup społecznych. Poszukiwanie tego, co łączy i określanie czynników różnicujących, które nie zawsze muszą różnić społeczeństwo. Ważne jest rów-

³⁴ Tamże, s. 27.

³⁵ W. Starnawski, *Pedagogia osoby: uwarunkowania, trudności, wyzwania*, „Forum Pedagogiczne” 2015 nr 2, s. 18–19.

³⁶ G. Godawa, *Pedagogia bliskości międzyludzkiej*, Kraków 2023, s. 18.

niez zidentyfikowanie pedagogów bliskości międzyludzkiej, którzy poprzez własne zaangażowanie i poświęcenie osiągają status mistrzów tej pedagogii. Wreszcie niezbędne jest wniknięcie w sytuacje, które pokazują, jak tworzyć, podtrzymywać i modyfikować relacje międzyosobowe pomimo przeciwności związanych z uczestnictwem w skomplikowanych sytuacjach życiowych.

Zakończenie

Fenomen bliskości międzyludzkiej, ujmowany jako dynamiczne, wielowymiarowe i aksjologicznie nasycone doświadczenie, stanowi przedmiot interdyscyplinarnej refleksji naukowej, która wpisuje się w holistyczne rozumienie człowieka jako istoty relacyjnej. Bliskość, choć często postrzegana jako zjawisko ulotne, emocjonalne i intymne, ujawnia się również jako kluczowy komponent integracji społecznej, kształtowania tożsamości oraz budowania struktur wspólnotowych.

Podjęcie oparte na synergii teorii i praktyki unaocznia konieczność budowania relacji interpersonalnych na fundamencie wiedzy, refleksji i doświadczenia. Relacja oparta na bliskości emocjonalnej, zakorzeniona w wartościach, strukturach normatywnych i odpowiedzialności moralnej, ma charakter integralny.

W kontekście dynamicznych przemian kulturowych, digitalizacji komunikacji i fragmentaryzacji więzi społecznych refleksja nad bliskością staje się nie tylko akademickim wyzwaniem, lecz także odpowiedzią na jedno z kluczowych pytań współczesności: jak tworzyć przestrzenie prawdziwego spotkania, dialogu i solidarności. Fenomen bliskości odsłania istotę człowieczeństwa zdolnego do przekraczania siebie w imię dobra wspólnego i odpowiedzialności za drugiego. Dzięki temu możliwe jest pełne zrozumienie tego, czym jest bliskość i jakie niesie ona znaczenie dla jednostki, wspólnoty oraz dla całej tkanki społecznej.

Abstrakt

Artykuł pt. *Fenomen bliskości międzyludzkiej jako inspirator integralnej refleksji naukowej* podejmuje próbę wielowymiarowego ujęcia bliskości. Celem tekstu jest ukazanie, że bliskość, rozumiana jako relacja o charakterze emocjonalnym, aksjologicznym i społecznym, stanowi istotny punkt odniesienia dla współczesnej refleksji naukowej, przekraczającej granice pojedynczych dyscyplin. W pierwszej części artykułu autor definiuje bliskość jako fenomen, wskazując na jego efemeryczność, a zarazem osadzenie w trwałych strukturach osobowych. Przedstawia antropologiczne podstawy relacji w odniesieniu do personalizmu chrześcijańskiego. W części poświęconej aksjologicznemu kontekstowi relacji ukazane zostaje znaczenie wartości jako fundamentu integracji społecznej i spójności relacyjnej. Następnie, poprzez analizę interdyscyplinarnego podejścia, przedstawiono metodologiczną zasadność łączenia perspektywy filozoficznej, socjologicznej, pedagogicznej, psychologicznej i prawnej w badaniach nad bliskością. Rozdział dotyczący łączenia pozornych przeciwieństw ukazuje napięcie między spontanicznością a strukturą, podmiotowością a normą, obecnością a oddaleniem, uznając je za elementy konstytutywne dla trwałych więzi. Artykuł zawiera również postulat wzmocnienia teorii przez praktykę, zgodnie z którym refleksja naukowa powinna wynikać z doświadczenia życiowego i być przez nie weryfikowana. Całość prowadzi do wniosku, iż bliskość, jako fenomen relacyjny, wymaga podejścia zintegrowanego, otwartego na dialog między teorią a praktyką oraz między różnymi dziedzinami wiedzy.

Słowa kluczowe: bliskość międzyludzka, fenomen, osoba, wartości, praktyka

The phenomenon of interpersonal closeness as an inspiration for scientific reflection

Abstract

The article attempts a multidimensional approach to closeness. Its purpose is to show that closeness, understood as a relationship of an emotional, axiological and social nature, is an important point of reference for contemporary scientific reflection, transcending the boundaries of individual disciplines. In the first part of the article, the author defines closeness as a phenomenon, pointing out its ephemeral nature, while at the same time being embedded in permanent personal structures. He presents the anthropological basis of the relationship with reference to Christian personalism. The section on the axiological context of relationships shows the importance of values as a foundation for social integration and relational cohesion. Then, through the analysis of an interdisciplinary approach, the methodological validity of combining philosophical, sociological, pedagogical, psychological and legal perspectives in the study of closeness is presented. The chapter on combining apparent opposites reveals the tension between spontaneity and structure, subjectivity and norm, presence and as elements constituting lasting bonds. The article also calls for theory to be reinforced by practice, according to which scientific reflection should stem from and be verified by life experience. The whole leads to the conclusion that closeness as a relational phenomenon requires an integrated approach, open to dialogue between theory and practice and between different fields of knowledge.

Keywords: interpersonal closeness, phenomenon, person, values, practice

Bibliografia

- Chalas K., *Wartości w programie wychowawczym szkoły służące integralnemu rozwojowi i wychowaniu ucznia*, Warszawa 2017.
- Chalas K., Łobacz M., *Przymioty osoby ludzkiej. Edukacja aksjologiczna i wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, Lublin 2020.
- Cybal-Michalska A., *Teoretyczność ustaleń pedagogicznych jako przejaw zaangażowania w przeobrażającą się rzeczywistość społeczną*, w: *Przesilenie. Budujmy lepszy świat w sobie i pomiędzy nami*, red. A. Cybal-Michalska, P. Kostyło, Poznań 2023, s. 21–33.
- Drapalska-Grochowicz M., *Bliskość czy obcość, czyli o relacjach międzyludzkich w dobie nowych technologii*, w: *Prawo a nowe technologie*, red. S. Tkacz, Z. Tobor, Katowice 2019, s. 151–162.
- Galarowicz J., *Na ścieżkach prawdy. Wprowadzenie do filozofii*, Kraków 1992.
- Godawa G., *Integralna wizja człowieka jako fundament kultury i wychowania*, „Analecta Cracoviensia” 2017 nr 49, <https://doi.org/10.15633/acr.2417>, s. 319–340.
- Haberko J., *Pojęcie osoby bliskiej w prawie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2011 nr 20(3), s. 65–78.
- Herberger J., Kozłowska M., *Relacje interpersonalne z perspektywy psychologii rozwoju człowieka*, „Relacje. Studia z Nauk Społecznych” 2017 nr 4, s. 41–58.
- Jeziorański M., *Relacja wychowawcza. Rozumienie, modele, propozycja*, Lublin 2022.
- Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r. nr 88, poz. 553 ze zm.
- Kornaszewska-Polak M., *Przywiązanie i osamotnienie w bliskich relacjach*, „Roczniki Pedagogiczne” 2015 nr 7(3), DOI: 10.18290/rped.2015.7(43).3-2, s. 25–43.
- Krapiec M.A., *Osoba ludzka i błędy w jej rozumieniu*, w: *Błąd antropologiczny*, red. A. Maryniarczyk, K. Stępień, Lublin 2003, s. 33–49.
- Królik G., *Rola zaufania w relacjach interpersonalnych jako determinanta efektywności zespołu*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2015 nr 230, s. 63–70.
- Lejzerowicz M., *Potrzeba interdyscyplinarności?*, „Kultura i Społeczeństwo” 2009 nr 4, s. 3–20.
- Ministerstwo Sprawiedliwości, *Kto jest osobą najbliższą?*, dostęp online: 10.04.2025, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/1-kto-jest-osoba-najblizsza>

- Muszyńska E., *Relacje rówieśnicze jako sfera działań wychowawcy klasy szkolnej*, „Wychowanie w Rodzinie” 2020 nr 22(1), <http://dx.doi.org/10.34616/wwr.2020.1.113.128>, s. 111–124.
- Nowak M., *Pedagogika personalistyczna*, w: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, t. 1, Warszawa 2019, s. 495–511.
- Opozda D., *Interdyscyplinarność i intradyscyplinarność w pedagogice rodziny*, „Paedagogia Christiana” 2014 nr 34(2), <https://doi.org/10.12775/PCh.2014.029>, s. 69–84.
- Ricoeur P., *Proces metaforyczny jako poznanie, wyobrażenie i odczuwanie*, „Pamiętnik Literacki: Czasopismo Kwartalne Poświęcone Historii i Krytyce Literatury Polskiej” 1984 nr 75(2), s. 305–321.
- Twardowski J., *Jak tęcza co sobą nie zajmuje miejsca. Wybór wierszy*, Warszawa 1997.
- Uchnast Z., *Empatia jako postawa egzystencjalna*, „Roczniki Filozoficzne” 1996 nr 44(4), s. 141–154.
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, Dz.U.2023.0.438.
- Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Dz.U.2023.1545.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2000.
- Żywcok A., *Interakcje między teorią a praktyką w problematyce badawczej pedagogiki ogólnej – studium kulturowej autonomii nauki*, „Przegląd Pedagogiczny” 2010 nr 2(9), s. 55–68.